

En forutsetning at Administrasjonsrådet skulle samarbeide lojalt med fienden

Hitlers godkjennelse av rådet ble mottatt med tilfredshet

Historikeren John Sand har fra alle hold fått anerkjennelse for sin granskning av årene under den tyske okkupasjon. Hans kritiske gjennomgang av stoffet og den dokumentasjon han fremlegger om de mange groteske situasjoner som oppsto før og etter den norske kapitulasjon 10. juni 1940 er til dags dato ikke bestridt, noe som vel vitner om en historiker som gjør jobben sin.

Folk og Land bringer nedenfor John Sands veldokumenterte beskrivelser av Administrasjonsrådets og andre lovlige myndigheters utrolig sterke bistand til Hitler-Tyskland i 1940.

Les dem, - og du vil igjen bli rystet over hva som egentlig foregikk.

Av John Sand

Den 24. april 1940 utferdiget Hitler en forordning (Führer-Erlass) om utøvelse av regjeringsmyndigheten i Norge. Forordningen - som er medunderskrevet av Lammers, Keitel og Frick - er trykt både på norsk og tysk i Verordnungsblatt nr. 1 av 6.05.-40. Den er også inntatt på tysk i Reichs-Gesetzblatt.

I norsk oversettelse lyder paragraf 2:

«Reichskommissar kan betjene seg av det norske administrasjonsråd og de norske myndigheter for å gjennomføre sine forordnin-

ger og utøve forvaltningen.» beide med tyskerne betyr lojalt samarbeide med fienden. At Reichskommissar i rikt monn lot seg betjene skal jeg komme tilbake til.

Administrasjonsrådet ble etter forslag fra Paal Berg - opprettet av Høyesterett den 15. april 1940. I Undersø-

kelseskommissjonens Innstilling s.191 konstateres det:

«Det var fra første stund en absolutt forutsetning at Administrasjonsrådet skulle arbeide lojalt sammen med tyskerne i Norge...»

Da det i tiden fra Rådets oppnevning til Norges betingelsesløse kapitulasjon 10.06.-40 pågikk krigshandlinger mellom Norge og Tyskland, må lojalt samar-

Kongen og Regjeringens syn på Administrasjonsrådet

Dette syn ble - ifølge Administrasjonsrådets Innstilling s.168-169 - tilkjennegitt i statsråd hos Kongen både den 17. og den 19. april 1940: «Dette råd er nødt til å styre etter anvisning av den makt som med brutal vold har trengt inn i landet. Det representer derfor ikke norsk folkevilje, og det har ikke rettsgrunnlag i noen norsk lov.» Videre heter det:

Forts. side 2 ➡

Forsvarssjef Hansteen planla et blodbad på Bislet

men englenderne nektet å utføre krigsforbrytelsen

I «Aftenposten» den 10. september kunne vi lese at mannen som bombet Gestapos hovedkvarter i Oslo i 1942, den høyt dekorerte krigshelten George Parry, er død.

Det heter i meldingen at

hensikten med bombetoktet var todelt: Først å knuse

Gestapos etterretningstjeneste, - det andre å ødelegge et viktig møte holdt av Vidkun Quisling.

Bladet som refererer den engelske avisen «The Ti-

mes» forteller at:

«Toktet ble utført i ekstremt lav høyde av fire Moskito-fly utstyrt med fire 500 pund-bomber hver. Flyene suste innover Oslofjorden, og Parrys fly ankom til hovedstaden i hushøyde.

Dagbladets leder 27-4-1940

GRUNNLAGET

Den proklamasjonen fra rikskommissæren for de besatte norske områder, Terboven, som gjengis på første side av bladet i dag, vil bli lest med en ganske særlig oppmerksomhet og interesse. Den vil danne grunnlaget for vårt daglige liv i Oslo og de andre besatte landsdelene i tiden framover. Det har derfor sin store betydning å kunne fastslå at dette grunnlaget i sine hovedtrekk vil vedbli å være det samme som ble lagt da det norske administrasjonsrådet ble opprettet med de tyske myndighetenes tilslutning. Proklamasjonen får sin særlige vekt når man vet at rikskommissær Terboven hører til rikskansler Adolf Hitlers nærmeste medarbeidere.

Det er tre hovedoppgaver rikskommissæren stiller opp som avgjørende for sin virksomhet. De to første består i opprettholdelsen av ro, sikkerhet og orden, og tryggingen av et ordnet økonomisk og kulturelt liv for befolkningen. De samme oppgavene har også administrasjonsrådet, og at dette har stillet seg til disposisjon for et tillitsfullt samarbeid, gir håp om at oppgavene vil løses så godt som de vanskelige forholdene gjør det mulig. Rikskommissærens tredje hovedoppgave blir tilveiebringelsen av alle de militære behov som er nødvendige. Det må her legges stor vekt på at rikskommissæren lover å begrense utemper og byrder for befolkningen til det uunnværlige, forutsatt at befolkningen i de besatte norske områder gjør det mulig ved å adlyde lojalt alle ønsker av de tyske myndigheter.

Befolkningen i Oslo har hittil vist stor lojalitet overfor de tyske myndighetene, og rikskommissær Terbovens proklamasjon gir godt håp om at det samme forhold vil vedvare. Den inneholder ingen krav utover hva befolkningen i et besatt område må være forberedt på. Og proklamasjonen er holdt i en rolig og verdig tone som er egnet til å vekke tillit.

Bombene falt med ødeleggende presisjon og knuste Quislings store triumfmøte.

To av flyene ble skutt ned på vei hjem, men Parry og en av hans kolleger kom seg helskinnet tilbake til England.»

Nyheten medførte flere leserbrev med opplysninger som både var upresise og som både var upresise og gale. En av leserne, Cato Guhnfeldt, som selv har skrevet boken «Bomb Gestapohovedkvarteret», fant det derfor nødvendig å komme med bl.a. disse rettelser:

«Storbritannia utførte kun

to flyangrep mot Gestapos hovedkvarter i Oslo under krigen, 25. september 1942 og 31. desember 1944. Det var, som en leser hevdet, intet angrep i 1941, derimot slapp britiske fly det året miner ned i indre Oslofjord.

Flere fly styrtet under disse operasjonene bl.a. ett i havnebasen rett utenfor Østbanen - i november 1941.

Begge de to flyangrepene mot Gestapos hovedkvarter ble utført av britiske tomotors Mosquito-fly som tok av fra Skottland. Fire fly

Forts. side 4 ➡

En forutsetning at ...

Forts. fra side 1

«Men den myndighet som Administrasjonsrådet utøver, er i vesentlige ting avhengig av fremmed makt og blir ikke utøvd på mine eller den norske Regjerings vegne.»

Lojalitetsløfte til Terboven.

Den 23. april møtte Administrasjonsrådets medlemmer fram på den tyske legasjon, hvor de ifølge Morgenbladet 1940 nr. 110 for 25. april avga en erklæring om at de ville samarbeide lojalt med de tyske myndigheter. Erklæringen ble gitt til Terboven.

To dager før (dvs. 21. april) var Terboven og en rekke av hans medarbeidere kommet til Oslo med fly. Den 26. april utstedte Terboven i egenskap av Reichskommisær en kort proklamasjon. I denne het det i siste avsnitt:

«De norske administrasjonsmyndigheter har stillet seg til rådighet for samarbeid.»

Terboven får ros av Dagbladet

Dagen etter ble proklamasjonen omtalt på lederplass i Dagbladet, som bl.a. skrev: «Proklamasjonen får sin

særlige vekt når man vet at rikskommisar Terboven hører til rikskansler Adolf Hitlers nærmeste medarbeidere.»

Avisen lister opp noen av rikskommisærens hovedoppgaver, bl.a.:

«Rikskommisærens tredje hovedoppgave blir tilveiebringelsen av alle de militære behov som er nødvendige.»

Militære behov? Det må her selvsagt dreie seg om tyskernes, dvs. den daværende fiendes behov. Dagbladets leder slutter med en ros til Terboven:

«Og proklamasjonen er holdt i en verdig og rolig tone som er egnet til å vekke tillit.» ●

Administrasjonsrådsmedlemmene holdt sine løfter

Her blir det bare plass til å nevne noen få eksempler på Administrasjonsrådets og førkrigsutnevnte embetsmenns bistand til Hitler-Tyskland.

Den 4. juni 1940 sendte Administrasjonsrådets medlem, sorenskriver Ole P. Harbek, et rundskriv til landets politimestre med underretning om at Justisdepartementet hadde ansatt Jonas Lie som inspektør for å ta seg av «anliggender av politisk karakter.» Om hans arbeidsoppgaver heter det i pkt. 2: «Han har bl.a. i oppdrag å formidle forbindelsen mellom det norske og det tyske sikkerhetspoliti.» Og i pkt. 5 blir politimestre og lensmenn over hele landet pålagt å sende melding ved telegraf eller telefon til Jonas Lie dersom gjerningsmenn er på flukt. I pkt. 6 står det: «Spesielt er han (Jonas Lie) bemyndiget til å utbe seg innberetninger om den politiske stilling.»

Milorgmannen major Langeland gir i boken «Dømmer ikke» s.98 følgende kommentar:

Av John Sand

«Harbek la således ved sitt rundskriv grunnsteinen til den politiske straffe- og politiforfølgning overfor norske patrioter under okkupasjonen. Og dette skjedde mens norske tropper ennå kjempet i Nord-Norge. ... Justisdepartementet under Harbek organiserte med andre ord en offisiell norsk etterretningstjeneste angående politiske spørsmål for det tyske sikkerhetspoliti.»

Den 15. juni 1940 innførte Administrasjonsrådet ordningen med grensesone vest og den 6. september med sone vest, og kontroll med reiser i disse soner. UKs innstilling s.211 konstaterer: «Det var utvilsomt tyske interesser som med dette ble tilgodesett.»

Av rådets møteprotokoll s.282 fremgår at Rådet friga høstjakten for tyskerne. (Terboven var høsten 1940 på elgjakt i Namdalen) Og ikke nok med det: Rådet besluttet også å utbetale tyskerne et pengebeløp «for deres hjelp med å minske

tallet på skogødeleggende elg.»

Administrasjonsrådets og andre lovlige myndighetsorganers avvepning av Norge.

Av Administrasjonsrådets vedtaksprotokoll s.278 i sak 604 fremgår at Rådet den 5. august 1940 fattet en beslutning om at; «den norske forsvarsmakt i alle deler etter de foreliggende omstendigheter blir oppløst fra 30. september 1940.»

Etter det Sverre Kjeldstadli opplyser i sin doktoravhandling «Hjemmestyrkene I» s.433, note 9, ser det ut til at Administrasjonsrådet også utleverte rekruttkartoteket hos krigskommisæren og alle personalakter vedr. norske vernepliktige til die Wehrmacht.

Mens Administrasjonsrådet ytet Hitler-Tyskland bistand med oppløsningen av den norske forsvarsmakt «i alle deler», fikk tyskerne hjelp fra landets fylkesmenn og politimestre med den totale avvepning av sivilbefolkningen. ●

Avisen «Helgeland» 17. aug. 1940

POLITI

Alle som eier (opbevaret) militære skytevåpen, også omarbeidede, samt pistoler og revolvere, må avlevere disse våpen med tilhørende ammunisjon til nærmeste lensmann eller politikammeret til opbevaring senest innen 1. september d.å. Våpnene skal merkes med holdbar merkelapp med eierens navn og adresse. Undtatt er bare dekorasjonsvåpen.

Den som eier jaktvåpen, som ikke tidligere har vært innlevert (anmeldt) til politiet, skal også senest innen 1. september d.å. anmelde disse til nærmeste lensmann eller politikammeret på foreskrevet skjema som utleveres samme steds.

Den som nu ikke etterkommer denne siste kunngjøring om våpeninnlevering eller anmeldelse vil bli strengt straffet.

Helgeland politikammer,
Mosjøen, den 14. aug. 1940.
A.B. Aslaksrud.

Avisen «Helgeland» 4. sept. 1940

Avgivelse av militærvåpen

Justisdepartementet har forlangt innskjerpet at alle militærvåpen straks må avgis til nærmeste politimyndighet. Avgivelsen må ha funnet sted innen 15. september fk., som er siste frist. Plikten til å avgi våpen gjelder ikke alene våpen som finnes i enkeltpersoners besiddelse, men også våpen som fremdeles måtte ligge nedgravd i skogen eller gjemt bort i hytter og lignende steder.

Efter 15. september vil det av de tyske tropper overalt bli foretatt stikkprøver, og det er meddelt at de fylker hvor der efter dette tidspunkt fremdeles finnes våpen, vil bli ilagt store pengestraffer. Dertil vil de skyldige enkeltpersoner bli dømt efter de tyske militærlover.

Disse forholdsregler vil i de enkelte tilfelle bli truffet av de stedlige befalhavende og overvåket av disse.

Efter 15. september 1940 må der altså i fylket ikke finnes et eneste militærvåpen. Det er nødvendig at hele fylkets befolkning medvirker til at heromhandlede påbud blir opfytt.

Nordland fylke, Bodø,
den 28. august 1940.
(T.S.A.) Karl Hess Larsen.

Averter i Folk og Land

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
KJELL BLICH SCHREINER
Telefon 61 33 20 87

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Redaktøren treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).
Giro: 0808.5164504

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- pr. spalte mm. Minstepris kr. 100,-.

Utgiver: INSTITUTT FOR NORSK OKKUPASJONSHISTORIE

HVIS TYSKERNE HADDE GODTATT EINAR GERHARDSSENS TILBUD...

«Aftenposten»s oppslag den 20. oktober i år om «landsfader» Gerhardsens planer i 1940, hvor han foreslo dannelsen av en «norsk front» - regjering i nært samarbeid med Tyskland, kom ikke som noen bombe på trofaste NS-medlemmer som slo ring om Vidkun Quisling på den tid.

Så innerlig vel husket de hvordan kjente fjes fra ytterste venstre til Hitler-aktivistene og utmeldte eller ekskluderte NS-medlemmer i Hjortkretsen beinfløy til den tyske legasjon hvor de gjorde sitt beste for å sverte Nasjonal Samlings fører og hans tilhengere. De tutet sine tyske kontakter ørene fulle med at hvis de kvittet seg med Quisling ville konge og regjering avfinne seg med den tyske okkupasjon og oppgi kampen.

Noenlunde det samme går frem i «Ny norsk kvitbok» (side 520-527) hvor det heter at da Bråuer la frem det tyske ønsket om Quisling som ny regjeringssjef, spurte Kohts sendemann om ikke den tyske regjering i stedet kunne tenke seg danne en vennskapelig norsk regjering som ville samarbeide med Tyskland, *men uten Quisling*.

Som «ny» bekreftelse dukker altså nu opp et dokument som viser at motstandsfrontens «beste kort», mannen som i 30-årene gikk i fengsel for sitt oppvigleri mot det norske forsvar, sjefen for Det norske arbeiderparti og etter okkupasjons statsminister i landet vårt, Einar Gerhardsen, selv hadde vært villig til å kvitte seg med konge og regjering, - og i nært samarbeid med verdens største krigsmakt virke for at Norge kunne hevde sin plass i det nye Europa som var blitt skapt.

Vi vil foreløpig ikke komme med kommentarer til hva som ville skjedd hvis tyskerne hadde godtatt Gerhardsens tilbud, - bare referere hva en AP-tillitsmann sa til oss etter å ha lest «Aftenposten»s oppslag: «Herre Gud, det ville jo ha blitt en katastrofe. Vi kunne jo ha opplevet at en helt annen mann enn Vidkun Quisling ble skutt på Akershus den 24. oktober 1945».

AV Plassgrunner

må vi forbeholde oss retten til å forkorte innkomne manuskripter. Oftest gir vi innsenderen varsel om dette, men like før vi må levere manuskripter til setting, kan det bli for liten tid til det.

Riksarkivet sikrer vårt okkupasjonshistoriske materiale

Samlingen stilles nå til disposisjon for seriøse forskere

Det vil glede mange at vårt uerstattelige materiale om norsk okkupasjonshistorie nå samles i Riksarkivet, - hvor det vil bli gjort tilgjengelig for forskere.

Lenge har det rådet en viss bekymring for oppbevaringen av samlingen, og det er av sikkerhetsmessige grunner at et samarbeide med Riksarkivet har funnet sted.

Riksarkivar Jon Herstad er selv glad for ordningen, og i en uttalelse til pressen sier han at «de som har sittet med samlingene opplever nå at det som for dem har vært en lang tid med forfølgelse er over. At Riksarkivet, historikere og aviser er interessert er en form for anerkjennelse».

Adgangen til innsyn i domspapirer og andre dokumenter i riksarkivet

En redegjørelse for tidligere «landssvik» - dømte og etterkommerne

Blant «landssvik»-dømte og deres etterkommere har det vært økende interesse for det omfattende «retts»-oppgjør i 1945 og de avsatte dommer.

Henvendelsene til *Folk og Land* fra barn og barnebarn av dømte har stort sett dreiet seg om adgangen til innsyn i domspapirer som gjelder deres aller nærmeste.

Avisen vår har tidligere gitt opplysninger om slikt innsyn, men etter oppfordringer gjengir vi fremgangsmåten ennå en gang:

1) Riksarkivet

Tidligere dømte og deres etterkommere kan få innsyn i dokumenter ved henvendelse til *Riksarkivet*, Folke Bernadottes vei 21. Oslo. Postadresse: Postboks 3013 Ullevål hageby, 0006 OSLO. Telefon: 22 01 26 00.

2) Samme sted finnes *privatarkivet* hvor vedkommende, og også andre som kan legitimere sin hensikt med henvendelsen, finner opplysninger. Denne avdeling inneholder alle Na-

sjonal Samlings partiarkiver, alfabetiske kartotek, tillitsmannsoverretter og stoff forbundet med spesielle personer o.a.

3) *Norsk filminstitut*, Filmens Hus, Dronningens gate 16, - 0152 Oslo. Her har de alle filmopptak fra viktige begivenheter under okkupasjonen, ukerevyer, kortfilmer og selvfølgelig langfilmen «Unge Viljer». Ring opp vedkommende som er ansvarlig for filmfremvisningen og fremsett ønsker.

Her kan også leies lokale hvis en gruppe ønsker å se noe samlet. Under besøk er det mulig med en matbit i vestibyen. Telefonnummeret til *Norsk filminstitut*; 22 47 45 00.

Norsk rikskringkasting har også meget i sine arkiver. Bl.a. kan vi nevne 50 direkte reportasjer fra frontinnsatsen og alle opptak fra opprettelsen av de forskjellige frivilligavdelinger.

Våre egne krigskorrespondenter har følgende reportasjer:

Bjarne Sem: 4 opptak fra Leningradfronten, (Den norske legion).

Fritz Ihlen: 14 opptak fra divisjon Wiking, 2 fra NSUs Skikimpanis hjemkomst. 7 opptak fra regiment Norge.

Oswald Olsen: 5 opptak fra Skijegerbataljonen, 9 fra regiment Norge i Baltikum og under tjeneste i Tyskland, Polen m.v.

Krigskorrespondent Bråtenes har 5 opptak fra Skijegerbataljonen.

Schytte Andersen: 1 reportasje fra regiment Norge i Estland.

Olav Nakken: 5 opptak fra regiment Norge.

Arne Gjerdem: 1 opptak fra regiment Norge hvor en svensk journalist intervjues.

Hakon Warendorph: I reportasje fra siv.befolkningens innsats under bombingene av Berlin 1944.

Henvendelser i forbindelse med NRK-opptak må gjøres gjennom programarkivet.

BØ

EN ADVARSEL

Vi henstiller til de av våre abonnenter som er i besittelse av Solkorsflagg, uniformseffekter, medaljer o.l. om å være observante ved salg eller bytte. Overbevis deg om at du ikke driver noen form for handel med såkalte «nynazister» eller «nynazistiske» grupper som i lang tid har misbrukt våre gamle merker og symboler. Vær oppmerksom på den skade disse gjør, der de bevisst søker å få godtroende mennesker til å forbinde sine virksomheter med vår innsats før og under okkupasjonen. Frontkjempere, front søstre og tidligere NS-medlemmer tar bestemt avstand fra villfaren ungdom som kaller seg «nynazister».

Eliten i fjell- bygdene var NS-medlemmer

På «Dagbladet»s nettside finner vi en kronikk av Ottar Brox som tar for seg en bok om Lom og Skjåks sparebank, nemlig Håvard Teigens «Banken som bygdeutviklar».

Fra denne har vi bitt oss merke i følgende:

I Lom og Skjåk Sparebank var om lag halvparten av styre og forstanderskap medlemmer av NS. «Nesten same kva målestokk ein bruker, er dette kraftig kost,» sier forfatteren.

Men det var ikke Quislings og tyskernes regime som ga NS-medlemmene i Lom og Skjåk disse posisjonene. De fleste satt i styre og stell lenge før krigen. Det var kort og godt en stor del av det en kan kalle «den gamle eliten» i disse fjellbygdene som gikk inn i Nasjonal Samling - etter flere forskeres mening som en reaksjon på den maktstilling som den allmenne stemmeretten hadde gitt småfolk i bygd og by. Særlig på de gamle slektsgårdene i Lom

Forts. side 11 ➔

Forsvarssjef Hansteen planla et blodbad...Forts. fra side

angrep i 1942 fra øst, 12 fly i 1944 fra sør. Under angrepet i 1942 som den avdøde Wing Commander George Parm ledet, ble ett fly skutt ned i Engervannet i Bærum. Besetningen er i dag gravlagt på Vestre Gravlund. Under dette angrepet omkom seks nordmenn og to tyskere på bakken. I 1944 var antall omkomne 78 nordmenn og 27 tyskere. Av de omkomne befant rundt 50 mennesker seg på trikk nr. 115 som ble truffet av en bombe på Drammensveien utenfor nr. 2. Fire av trikkens passasjerer overlevde - to menn og to kvinner - alle norske.

Det er riktig at ingen av flyangrepene skadet Gestapo-hovedkvarteret. Skjønt i 1942 gikk en bombe tvers igjennom et taktårn på baksiden av Victoria Terrasse, for bare å skjene over gaten og detonere i Kronprinsens gate 5, som ble helt ødelagt. Det er ikke riktig at de allierte rettet et flyangrep mot KNA-hotellet, hvor Wehrmacht hadde sitt hovedkvarter. Men en av de mange bomber som bommet på sitt mål i 1942, falt

ned og ødela Cort Adellers gate 15. Det fikk mange til å tro at KNA-hotellet, som var nabogård, var målet. I 1944 ble mange bygårder rammet, hardest Drammensveien 2, Ruseløkkveien 22 og Cort Adellers gate 35.

Det var sammenheng mellom de to flyangrepene mot Gestapos hovedkvarter i Oslo, ettersom samme mann begge ganger sto bak angrepsordren: *Tor Skjønberg - Hjemmetrontens reelle leder*. I 1942 ba han britene utføre angrepet i et forsøk på å forstyrre Nasjonal Samlings 8. riksmøte, som ble holdt i Universitetets gamle festsal.

Skjønberg ønsket på alle måter å ødelegge Quislings forsøk på å bli «herre» i eget hus, få sitt eget marionett-parlament (riksting), med den fare det innebar for en formell fredsslutning med Tyskland og utskrivning av nordmenn til krigstjeneste på tysk side.

Britene gikk med på å utføre angrepet ettersom man også ønsket å vise nordmennene at de ikke var glemte av de allierte.»

Som de fleste av oss vet fikk bombeangrepene ingen virkning på Nasjonal Samlings riksmøte.

Det foregikk uten avbrytelser. En svak rystelse ble merket, men ingen forlot plassene sine og minister Fuglesang kunne uforstyrret fortsette foredraget han holdt.

Og så kommer det utrolige.

Cato Guhnfeldt skriver i boken:

Angrip Bislet stadion!

Lørdag morgen, dagen etter angrepet, ber den norske forsvarssjefen, generalmajor Wilhelm von Tangen Hansteen, nestlederen for SOEs avdeling for Skandinavia (med betegnelsen AD/S) å komme over til sitt kontor. Han har opplysninger angående bombeangrepet. Hansteen kan fortelle at ifølge hans folk i Stockholm, er angrepet en stor suksess.

Det skal fullstendig ha ødelagt åpningen av det tre dager lange riksmøtet. Med utgangspunkt i det tilsynelatende vellykkede resultatet, spør Hansteen om SOE kan påvirke det britiske flyvåpen, slik at også avslutningssermonien for riksmøtet kan bli ødelagt.

Hansteen ønsker et nytt og mindre flyangrep søndag kveld. Da skal riksmøtet avsluttes med en prosesjon fra Oslo sentrum opp til Bislet Stadion. Både Quisling selv, medlemmer av hans regjering, endel tyskere, hirden og medlemmer av det nye rikstinget, vil delta under sermonien på Bislet. Prosessjonen skal ankomme stadion klokken 19.00 norsk tid, på et tidspunkt da det fortsatt er dagslys i Oslo.

Hansteen foreslår at man venter med angrepet til folk har ankommet stadion og møtet har startet. Da kan man angripe med for eksempel to Mosquito-fly - ett med bomber, det andre

utstyrt med maskingevær. Det er intet problem å fly inn mot stadion fra øst og stadion er lett å finne, ifølge Hansteen. SOEs representant svarer Hansteen at S.O. (Lord Selbourne) er fraværende, men han vil be M.O. (muligens Military Operations) om å ta forslaget til Air Ministry.

I sitt brev til M.O. fra SOE-representanten samme dag (26. september) antydes det at Hansteen trolig også vil ta direkte kontakt med Air Ministry og saken. Nestleder for SOEs avdeling for Skandinavia skriver:

«Jeg vet at det er veldig kort forvarsel og at det er meget raskt etter den nylige innsatsen å be om enda en tjeneste, men jeg vet at S.O. (Lord Selbourne) ville ønske at saken ble fulgt opp med styrke, siden han er svært interessert i dette. Han vil bli svært takknemlig for alt du kan gjøre for å overtale Air Ministry til å effektivere planen, som garantert vil ha en hjertevarmende effekt for det norske folk.»

Men Hansteen skal ikke få oppfylt sitt ønske om et nytt flyangrep. Etter alt å dømme konkluderer britene med at det er for kort tid til planlegging. Ett angrep får være nok. Muligens mener man at bruk av to Mosquito-fly i angrep mot et fullsatt Bislet stadion heller ikke er en fremgangsmåte som kan anbefales.

Forsvarssjef Hansteens plan om et blodbad på Bislet stadion vakte bestyrtelse og avsky etter at den senere «lekke» ut i England og her hjemme.

Mange gode tanker gikk til Air Ministry som ikke lot seg overtale til en krigsforbrytelse som ville overskygge de fleste bastianske gjerninger som ble foretatt under krigen. En krigsforbrytelse som ville medføre tapet av tusener nordmenns liv, - ikke bare av dem som befant seg på det uoversiktelige Bislet stadion men også rundt om i tettbebyggelsen og de sterkt trafikkerte gater. ●

Røde Kors hjalp legionen

I de første år av okkupasjonen, da Norges Røde Kors sto under sin gamle ledelse, oppfylte organisasjonen sine humane plikter og arbeidet uavhengig av politikk med sitt hjelpearbeid.

Ikke bare støttet organisasjonen de norske Røde Kors-søstre som meldte seg til fronttjeneste for å pleie såvel venn som fiende, men i 1941 ga den også en komplett sanitetsenhet til Den norske legion da bataljonen ble opprettet. Større mengder sanitetsutstyr ble samtidig stillet i utsikt.

Disse opplysninger finner vi i norske aviser, bl.a. i «Fritt Folk» den 8. august 1941.

Først året etter, - den 25. mars 1942 fikk Norges Røde Kors en NS-representant inn i ledelsen. ●

Ikke allierte

Anton Olstad oblt. cand philol
mitr.sjef 1940

Et innlegg i Aftenposten 17.10. omtaler russere og nordmenn som allierte under krigen. Det er feil. Utenriksminister Koht sa at vi ikke var allierte med noen. Da et norsk bergkompani (utilstrekkelig utstyrt) og en militærmisjon under oberst AD Dahl ble sendt til Kirkenes samtidig med den russiske innmarsj i oktober, kom samtlige under den russiske nordarme, general-løytnant Sherbakov. De fikk ikke ha radioforbindelse direkte til England. Bergkompaniet var avgitt fra Scottish Command.

Trafikken skulle gå «tje-

nestevei» til Moskva. De brukte Torstein Råby, som var i Finnmark på oppdrag for meldinger tilbake til hjemmeavdelingen. Sherbakov fikk St. Olav tildelt av Kongen på slottet. Oberst Dahl fikk sin medalje tilsendt i posten.

At Norge og Sovjet skulle ha vært «allierte», gikk igjen i det såkalte Landsvikoppgjøret etterpå. Vil det ikke være på tide å legge skylden for at Norge kom med i krigen på en tafatt, ubrukbar regjering, på Englands provokasjoner i Jøsingfjord og ved mineleggingen 8. april?

Etterkrigstidens urett burde vært slettet ved inngangen til det 20. århundre. ●

Du skal hedre din far...

Av Edith Jebsen

I Asgeir Oldens bok «Fødd skuldig» svarte tolv barn av NS-foreldre på spørsmålene hvilket forhold de hadde til foreldrene sine og det de sto for under okkupasjonen, - og også hvilke følger rettsoppgjøret fikk for dem selv.

En av dem Olden intervjuet svarte:

- Det er ikkje dei tidlegare NS-folka som held det varmt. Det er folk frå den andre sida som seier at nå må det bli ro om landssvikoppgjeret samstundes som dei masar om det ustansleg. Eg må vedgå eg har tenkt at dette må vere styrt bevisst.

Første tida etter krigen var det ganske mykje diskusjon om desse spørsmåla, med interessante og ofte kontroversielle standpunkt, blant dei gode nordmenn. *NS-folk kom aldri til orde den gongen heller.* I dag er det stilt, *fastlåst, historia har fått eit offisielt stempel.* Og «den andre sida» har ein sjukeleg skrekk for at det skal snike seg inn den minste nyanse.

I den eine av professor Jon Skeies brosjyrrar om landssvikoppgjeret frå 1945 skreiv han at det aldri har funnest tilsvarende rettsløyse her i landet. Han hadde vel å merke ikkje vore med i NS, og heller ingen i familien hans. Dette må ein understreke, også i dag. Eg synest Skeies synspunkt er vesentleg, og den gongen blei det også sitert og diskutert mykje - med rette.»

Olden skriver i sin bok:

- Mannen eg snakkar med, er ein reflektert intellektuell, ein vel ansett person i sitt fagmiljø, ikkje berre det, noko nær berømt, kan ein vel seie. Han er gamal nok til å kunne ha vore far til eit NS-barn, men så er han NS-barn sjølv. Detaljar vil han ikkje ha fram, gjenkjent vil han absolutt ikkje bli. Difor blir også pennen lagt bort i lange stunder, og namn og konkrete opplysningar blir

ikkje noterte.

Det skal få opplysningar til for å avsløre identiteten hans. Det vågar han ikkje. Grunnen? At han er redd for å bli uglesett og utstøyt i fagmiljøet. Gjennom det han fortel, men som ikkje står på blokka, dokumenterer han gode nok grunnar.

Vi har kjempa med kvarandre i fleire månader. Han har sagt nei, men til slutt gav han etter for presset. Og det er ikkje berre redsla for å bli gjenkjent som gnagar. Det er også å rippe opp i ting han helst vil ha på avstand.

- Til daglig er det ei anna verd, seier han.

- Eg føler at eg har fridd meg frå denne tida, men kvar gong det blir rippa opp i historia, blir eg forbanna.

Du hugsar tilbake til tida før krigen. Kva slags inntrykk har du av førkrigstida?

- Far min blei tydeligvis interessert i Tyskland frå 1933. Da var eg såpass liten at eg ikkje kan seie særleg om korleis eller kvifor. Eg hugsar berre det. Eg trur det hadde noko med det nasjonale å gjere, far var sterkt engasjert i nasjonale spørsmål. Det høyrer jo med til det merkelege i denne historia - at ei mengd folk med utprega nasjonal haldning blei «landssvikarar».

Mannen som Asgeir Olden omtaler i intervjuene er død nå, og i forbindelse med en minnekonsert i september gjorde «Aftenposten» hans navn og bakgrunn kjent. (14/9) Navnet var Johan Kvandal, en av de mest spilte av norske samtidskomponister, - sønn av vår egen, store komponist David Monrad Johansen.

Aftenposten» skriver:

«Som sønn av komponisten David Monrad Johansen måtte han finne sin egen vei. Skyggene fra faren var der alltid. Slik blir det når generasjonene følger hverandre i yrkesvalg der den skapende prosessen er så fremtredende og så spesiell som hos komponister. Men i et større

perspektiv og når årene etter hvert har visket ut barriere som den ene så i forhold til den foregående, vil det bli naturlig å se Monrad Johansen og Kvandal som en epoke. Da Monrad Johansen var borte, flyttet Kvandal inn i huset på Gyssestad i Bærum. Det symbolske i det kan også overføres til det musikalske. I tonespråket til far og sønn er det også mulig å se et slektskap. Kommende generasjoner får vurdere det nærmere. Det er i hvert fall tilstrekkelig til å si at med Kvandals bortgang er en epoke i norsk musikk avsluttet.»

Og så kan vi jo spørre oss selv: Var det egentlig nødvendig for den gode Kvandal å gå i årvisst redsel for at hans opphav skulle bli kjent og han selv bli uglesett og kanskje utstøtt av fagmiljøet? For mange av oss virker det som en dårlig skjult fornæktelse av sin egen far, slik *Folk og Land* tidligere har gitt eksempler på. (j.fr. Anders Underdal)

I dette tilfelle så komplett uforståelig så lenge David Monrad Johansen var tatt inn «i varmen» lenge før Kvandals storhetstid, og like til sin død kunne «sole seg i glansen» av hyllesten fra tidligere motstandere.

Ja, les bare hva en av våre større Oslo-aviser skrev om denne «landssviker» og langtidsløst på hans 80-års dag i 1968:

«80 år - og likevel hender det ikke så sjelden at David Monrad Johansen innfinner seg i konsertsalen, like levende interessert og like våken overfor det som skjer i tidens musikkliv. Det er som en egen dignitet over skikkelsen når han trer inn i Aulaen og finner en plass blant publikum. Han bærer med seg så mye vesentlig av norsk kultur og er i seg selv en slags garantist for musikkens forankring i de fornemste tradisjoner i norsk musikk. Hans kunnskap om denne kunstforms

art, virkemidler, form og dié hans skapende kunstneriske aktivitet gjennom et langt liv og hans vakre judisium danner komponenter som gjør ham til en av de betydeligste kunstnerpersonligheter i dette hundreåret. Om det ellers har stått strid om hans person, er han en ubestridt anerkjente og høyt skattet skapende kunstner, som ruver i norsk musikkhistorie. Det er derfor bare naturlig at han i disse dager hylles med framføring av hans verker i kringkasting og fjernsyn ved konserter i Bergen og i Oslo. I dag på hans 80-årsdag framføres to av hans hovedverk i Filharmonisk Selskap.

David Monrad Johansen har dokumentert at han i usedvanlig grad behersker de aller fleste former innenfor kunstmusikken. Han slår iblant opp det helt store lerret og skaper orkesterverker hvor hele orkesterklangens fargerikdom kommer til utfoldelse, både i fint detaljarbeid og i de store linjer malt med bred pensel. Hans klaververker vitner om utsoekt sans for instrumentets tekniske og klanglige egenart, hans romanser og korverk om vokal kultur og han kammermusikk om fin kunstnerisk uttrykksevne for det velproporsjonerte og gjennomlyste. Fra formens side sett, tør han avgjort regnes blant de store innenfor norsk tonediktning. Men form er bare et middel. David Monrad Johansen er også en markant bevisst skapende kunstnerpersonlighet også når det gjelder det åndelige, idémessige fundament for kunstnen. Gjennom hele sitt liv har han øst bevisst av en bestemt kilde. Denne kilde har til gjengjeld vist seg rik og mangfoldig, så inspirerende og utslokkelig at det har resultert i stor og betydningsfull kunst. Kall det den norske tone, det norske tonefall eller hva. Han har vunnet inn til og gjennom sin kunst formidlet noe av egenarten i vår nasjonale kulturarv. Han gir det i et høyst personlig preget tonespråk, men identiteten med

det genuine i denne kulturs egenart er alltid til stede.

I mangt kommer det an på med hvilke forutsetninger man går til et kunstverk. Slik også med forståelsen av David Monrad Johansens verk. Det er kvalitet over hans komposisjoner, og mange av hans verker står seg i stor internasjonal sammenheng. Men mon ikke hans storhet som tonedikter mest kommer til uttrykk i de enkleste ting han har skapt.

Vi takker og hilser jubilanten.» ●

En hjelpeorganisasjon for oss andre?

Av Leser i Buskerud

Kjære redaktør.

Vi har frontkjemperhjelpen som gjør en god jobb.

Men finnes slik hjelp også for oss som ikke var ved fronten, men som etter det umenneskelige «retts»-oppgjør har fått stadig tilbakevendende depresjoner, og derfor ikke har mestret å komme på fote igjen etter alle disse år?

Min kone og jeg har hele tiden levd fra hånd til munn etter at småbruket ble revet fra oss, - og med lege- og medesinutgifter strekker ikke minstepensjonen til.

Vi er nå langt over de 80 år og kunne trenge noe ekstra til jul. (brevet forkortet - red.)

Red. svarer: - Etter brevets innhold burde du og din kone forlenget vært uføretygd.

Innen våre virksomheter finnes det ikke noen spesiell hjelpegruppe å henvende seg til, men vi vil anbefale deg og andre som er i en vanskelig økonomisk situasjon å søke om en tildeling fra Maria Quislings legat. Mange har fått støtte derfra. Vi har 10. okt. sendt deg et søknadskjema, slik at du rekker julens tildeling.

Legatet styres av stiftelsen

Forts. side 11 ➔

ABBA ENNU EN GANG

I 1999 har det ennu en gang vært Abba-år. Nå utløst ved 4 danske ungdommer som har solgt over 100 000 «The Abba Generation»-albums i Sverige og mer enn 25 000 i Danmark. Og nu er den 14-16 år gamle kvartet også på veg til resten av Europa, USA, Østen og Syd-Amerika med ABBA-låter.

I den forbindelse har vi funnet frem et brev vi for noen år siden fikk fra vår venn Arne Bergholt, hvor han skriver:

- Min datter kom for en tid og fortalte at han ikke en av de fire berømte Abba-siden drassende inn med kunne la være å lytte til folkene. plate pop-musikk hvor det Abbass sangbare musikk. Ja, Jeg gikk på skole i Balsto Arrival. Jeg ba henne så spiller vi alle også ABBA i vårt hus. ikke spille denne, fordi jeg i Ballangen var hverken verre eller bedre enn andre steder

heller ikke kjente denne Nylig har alle aviser meddelt at Annifrid som er født i Ballangen i Ofoten har funnet sin far. Hun ble født i kerne nær. For meg selv og etter hvert begynte jeg å 1945 av norsk mor og tysk hadde krigen vært grusom, legge merke til det varierte far, men kontakten med selv som ung gutt hadde jeg orkester og dets orkestre- faren ble brutt da krigen måttet se på fryktelige ting. ring, samt den humørfylte sluttet. Vi gledet oss til fred, men

sang. Jeg lyttet i smug. Så Moren dro til Sverige med også freden hadde sine kom TV-filmen hvor selvestatteren, hvor moren døde minus. Jeg satt på en haug i te Stockholmoperaens diri- kort etter. I dag er Annifrid slutten av mai 1945 sammen

med noen andre gutter og så en del mennesker komme sendt på åndsvekehjem og langs veien, mange av dem der hadde hun nå vært en hel aktverdige borgere. De gikk vinter. Jeg ble med og fikk inn i et hus og etter en stund da se hvor åndsvake hennes kom de ut med en ung romkamerater var. Noen maktet ikke å holde tungen inne i munnen.

Bestyreren tok imot meg sang nasjonale sanger, ropte og viste frem at anmodningen om opphold for denne hånord og spyttet på denne jenta som stod der bundet, jenta var underskrevet av med stor mave, kanskje med skolestyret og presten. Da svangerskapets kvalme og jeg ikke var fornøyd, viste ventet på dommen. Ja, så jeg ikke var fornøyd, viste gikk da to «modige» menn han meg også et papir hvor frem og klippet av henne hennes far hadde underskrevet. håret. Igjen høres hånord og

latter. Ikke før mengden var Vi så henne stå nede på dratt sin vei, våget jentas plenen. Hennes håpefulle mor seg ut for å gjøre datte- blikk nådde opp til oss. ren fri fra stolpen. Bestyreren tilbød meg å gå

Og det var ikke nok med bakveien ut, men jeg hadde det. Da barnet kom, ble det overvunnet min feighet og nektet dåp av presteskapt, av slo.

ja hetsen ble så uutholdelig Annifrid var født i 1945 i at mange kvinner dro til Ofoten. Hun er nå verdens- andre kommuner hvor de i berømt sangstjerne og har det skjulte kunne føde. funnet sin far. Alle vi som

Vi som opplevet seieren, gleder oss over å lytte til enda større om vi ikke hadde Dancing Queen, Waterloo eller andre av hennes Great Hits, vi er glade på hennes hadde hjulpet dem vi hadde vegne. Måtte hun fortsette vunnet over, slik at vi alle lenge lenge med sin glede- kunne begynne et nytt liv. spredende virksomhet og

Når unge mennesker blir måtte penger og berømboende sammen så nært at melse ikke komme forstyrret så blir kontakt og enda rende inn som det så ofte barn av det, da er det ingen gjør for stjerner i denne forbrytelse og heller ikke klasse. ●

Høsten 1946 gikk jeg på skole i Levanger. På min vei fra skolen til min hybel, ble jeg en dag nesten overrent av en ung pike som ville snakke med meg. «Du må få meg ut herfra, jeg greier ikke en vinter til». Straks kom der noen voktere og da jeg skulle se på opptoget, så gikk hun sammen med åndsvake barn og ungdom. Men noen dager senere fant hun meg igjen og ville at jeg skulle snakke med bestyreren på åndsvakehjemmet. Hun hadde gått med tyskerne og hadde først blitt nektet

NS-prestens sønn og hans tragiske liv

Av Odd Thomassen

I boken «Overvinnelse» som er kommet ut på forlaget «Labyrinth Press» forteller kunsthistorikeren Erik Dæhlin om maleren Nikolai Astrup Geelmuyden.

Jeg tror ikke mange av oss har særlig stor viten om denne kunstner, selvom navnet virker kjent. Det var først etter en anmeldelse av boken i «Aftenposten» at jeg fant ut hvem han virkelig var, noe som førte til at boken nå står i bokhyllen min.

La oss lese litt av hva kritikeren Else Moestue skriver om den:

Med enkle ord forteller Dæhlin historien, slik han

har hørt den fortalt av ningen ved Statens Kunstakademi og Statens lærerskole i forming til tross for sine lidelser. Faren som var skisser overført fra data-skjermen. I stil og stemning er bildene en videreføring av tradisjonen fra Matisse og Munch.

- Min oppgave er ikke å gi en kritikk av Astrup Geelmuydens kunstneriske innsats. Men at den er verd å bli løftet frem, er jeg ikke i tvil om. «Overvinnelse» er bokens tittel. Den sier noe om hva en kombinasjon av mot, utholdenhet og talent kan utrette.

- Nikolai Astrup Geelmuyden ble angrepet av en sterk form for gikt i ung alder, men fulgte undervis-

ningen ved Statens Kunstakademi og Statens lærerskole i forming til tross for sine lidelser. Faren som var prest og venn av Quisling, ble straffet etter krigen. Moren døde for egen hånd fra tre barn - hun var utmattet. Men så kom Inger. Hun og Nikolai to fant hverandre på Statens lærerskole i forming. Også hun er kunstner, men ofrer seg helt og fullt for ektemannen, forteller Dæhlin. Opplevelsene overgår det de fleste av oss orker å lese om. Men bokens nøkterne tone og bilder som er helt uten sentimentalitet, gjør møtet med den særegne kunstnerskjebnen til en spesiell opplevelse. ●

**Abonner
på
Folk og Land
til et
ungt
menneske!**

En allsidig embetsmann

Av John Sand

Carl Nicolai Stoud Platou var født i Bergen 25.07.-85. I 1908 ble han cand.jur. og i 1916 ble han byråsjef i Justisdepartementet, statsrevisor og fast formann i Statsrevisjonen 1925. I årene 1926-1941 var Platou ekspedisjonssjef i Justisdepartementet.

I dette embete tjenestegjorde han i den første del av okkupasjonstiden under kst. justisminister Sverre Riisnæs. Da et medlem av Den norske Dommerforening som aktet å melde seg inn i NS, var i tvil om det løfte et NS medlem måtte avgi om troskap og lojalitet mot NS-Fører, kunne komme i strid med hans dommered ble spørsmålet forelagt Quisling. I brev av 21. november svarte denne bl.a.: «Som svar på Deres brev skal jeg framholde som min oppfatning at de forpliktelser en dommer påtar seg ved sin dommered ikke på noen måte kommer i strid med de forpliktelser han måtte ha påtatt seg som medlem av NS.»

Den 3. desember 1940 sendte Justisdepartementet ut et klargjørende rundskriv - via fylkesmennene - til samtlige landets dommere. I rundskrivet henvises til ovennevnte uttalelse av Quisling, og det avsluttes slik:

«Departementet har funnet det riktig å gjøre dommerne kjent med disse uttalelser for at de dommere som måtte ønske å slutte seg til NS ikke skal la seg hindre i dette av misforståelser med hensyn til det løfte en slik tilslutning vil kreve av dem.»

Rundskrivet er underskrevet:

for justisråden
Platou

og parafert av byråsjef Marius Nygaard.

I 1939 ble Jakob Lauritz Smith Bredrup utnevnt til sorenskriver i Holmestrand. Han må ha vært en sjelden rettsindig mann. Den 16. juni 1945 skrev han nemlig til Justisdepartementet og påpekte at rundskrivet av 3. desember 1940 iallfall indirekte kom med en tydelig oppfordring til dommerne om å melde seg inn i NS. Sorenskriver Bredrup skrev bl.a.:

«Om ikke direkte i ord, inneholder denne rundskrivelse i allfall indirekte en tydelig oppfordring til dommerne om å melde seg inn i NS. Dette er en sak for seg.

Men helt klart synes det å være at de embetsmenn i Justisdepartementet om har undertegnet rundskrivelsen ikke på det daværende tidspunkt har ansett det straffbart å melde seg inn i NS. Den tvil som forsåvidt kunne oppstå som følge av straffelovens paragraf 330 første ledd er spesielt ryddet tilside. Paragrafen taler bl.a. om deltagelse i «en forening der ved lov er forbudt.»

De nevnte embetsmenn kan da klarligvis ikke ha vært av den mening at selve innmeldingen i NS var en straffbar handling. Og der blir da videre et spørsmål: Kan det med rimelighet kreves at jevne alminnelige samfunnsborgere skal ha innsett dette. ... Jeg tillater meg å henstille at Justisdepartementet gir domstolene en orientering i saken.»

Men departementet etterkom ikke henstillingen. «Departementet finner ikke grunn til å sende ut noen orientering til dommerne i denne sak» heter det i departementets svarbrev av 24. august 1945. Kanskje kan man forstå at departementet svarte så avvisende? Den ovenfor omtalte Carl Platou

ble nemlig i mai 1945 utnevnt til rådmann i Justisdepartementet! Senere var Platou fylkesmann i Oslo og Akershus i en tiårsperiode.

I boken «Dømmer ikke» s. 119 gir Milorgmannen O. H. Langeland en kort kommentar til Carl Platous befatning med rundskrivet av 3. desember 1940: «I ekspedisjonssjef Platous foran gjengitte rundskriv er nevnt spørsmålet om hvorvidt medlemskap av NS kunne være straffbart etter straffelovens paragraf 330. Herr Platous rundskriv utelukker dette.»

Side 113 i samme bok skriver Langeland: «Ekspedisjonssjef Platou hadde gjennom mange år vært en meget anerkjent manuduktør for juridiske studenter. Det var derfor naturlig at mange av de yngre embetsmenn, både politiembetsmennene og dommere m.v. oppfattet ham som en veileder i juridiske spørsmål hvis standpunkt man kunne tillegge avgjørende vekt. ... Det måtte på dommerne avgjort virke som en skjebnens ironi, når det ble herr Platou, som i mai 1945 i egenskap av «rådmann» i Justisdepartementet desidererte at alle dommere som i tilfelle til hans uttalelse av 3. desember 1940 hadde meldt seg inn i NS skulle fjernes fra sine embeter.»

Jeg tilføyer at major og sosialøkonom O. H. Langeland var sjef for Milorg D 13 fra høsten 1942 til sommeren 1944. D 13 omfattet foruten Oslo herredene Aker, Bærum, Asker og vestre del av Lørenskog.

I Tønsberg Blad for 31.12.-47 skriver direktør Lorentz Vogt bl.a.: «Det er gitt at dette sirkulære ikke inneholder noen advarsel mot å gå inn i NS - tvertimot.»

På vei mot et nytt årtusen...

Av E. L., Oslo

kunne eller ville føre noen krig.»

«Menneskene bygger for mange murer og for få broer.» Isaac Newton uttalte dette for nærmere 100 år siden. Dette er også et karakteristisk trekk ved samfunnsutviklingen i vårt århundrede. Hertil kommer at vi etter hvert er blitt rikere materielt sett, men livskvaliteten er det gått nedover med. Tidsbildet i vår nyere historie er preget av overgrep, vold og terror såvel på det nasjonale som på det internasjonale plan. Samtidig ytes det en imponerende innsats av organisasjoner og enkeltpersoner for å avhjelpe nød og elendighet.

Vår fortid

To verdenskriger har spesielt preget vårt århundrede. Den annen verdenskrig ble Norge direkte involvert i, og hendelsene fra okkupasjonsårene samt etterkrigstiden sitter fremdeles dypt i den eldre generasjons bevissthet.

Hovedårsaken til at Norge ble okkupert av Tyskland kan i korthet nevnes her: Regjeringens praktisering av vår nøytralitetspolitikk, samt den sterke svekkelse av vårt forsvar gjennom mange år. Dette kan belyses som følger:

Fr. Monsen på arbeiderpartiets landsmøte i 1930: «Det har alltid vært enighet innen vårt parti om at man skulle søke å gjøre den borgerlige hær ubrukbar.»

Arbeiderbladet 1. august 1932: «De nordiske folk kan lett bli en spurv i tranedans, og således bli utnyttet som en brikke i det imperialistiske spill denne stormakt (England) driver.»

Forsvarsministeren i trontaledebatten 1936: «Regjeringen var oppmerksom på den spente internasjonale situasjon, men ledetråden for regjeringens militære politikk var at Norge hverken

Kommanderende general i 1938: «Det står i vår makt å gjøre foretagendet (nøytralitetskrenkelse) så stort og vanskelig, at det neppe vil bli forsøkt, fordi forsøket ikke vil lønne seg.» (Sven Nielsens interpellasjon 10. mars 1939, S.T. s.271).

Oberst Jonas Petersen i Aftenposten 12. januar 1939: «Uten betydelige forbedringer er vår hær og flåte intet forsvar, men kan i tilfelle av krig kun ansees som hjelpeløst slaktoffer.»

Aftenposten, 11. september 1939: «Bare én nøytralitet, den væbnede, er nu mulig, sier Berlin.»

3. september 1939: Den tyske sendemann meddeler Utenriksministeren at Tyskland ville respektere det norske statsområde, så lenge Norge hevdet nøytraliteten, men at man ellers forbeholdt seg frie hender.

Den senere historien kjenner vi så altfor godt med tysk okkupasjon av Norge, som etter hvert resulterte i store lidelser for det norske folket.

Skyld og soning

Etterkrigsoppgjøret er en sak for seg. Det siste ordet fra våre historikere om skyld og soning er ennå ikke skrevet.

Det refereres her kun til et avisinnlegg over fem spalter med denne overskrift: «Storartet historieforteller». Her anmelder Aftenposten 8. juni 99 bokverket «Historien om Norge», bind IV av Karsten Alnæs. «En ny seier for kronikkskriveren, fordi han bedre enn noen fagmann revitaliserer og skaper ny interesse for norsk historie.»

Karsten Alnæs har blandt meget annet behandlet okkupasjon og rettsoppgjøret: «Om det norske rettsoppgjøret er Alnæs igjen tilba-

Forts. side 9

I ØSTERLED - ENDA EN GANG

Av Helge M. Sæther

Igjen hadde Lage greid å samle en gruppe nordmenn

Etter defileringen var det for en tur til Estland. Hensikten med disse turer er å minnes og å hedre de kamerater som falt i øst, i kampene mot bolsjevismen i Den andre verdenskrigen. I år var det også lagt inn en avstikker til St. Petersburg.

På denne turen var det med oss en del yngre deltakere. De er interesserte i historien og samler på ting fra 2. verdenskrig. Det var meget hyggelig og opplyvende for oss eldre østerledfarere å ha disse med på turen.

Fredag 9. juli ankom vi Tallinn med fly og ble møtt av vår gamle venn Arvo Puu. Han er en av de estiske frontkjemperne og arbeider nå med rehabilitering av en kirkegård i Vaivara, der en vil samle levningene etter falne frontkjemper som ligger på forskjellige steder i Estland. Arvo ble med oss på en del av bussturen i Estland.

Lørdag 10. juli reiste vi med vår innleide buss til den lille byen Hapsalu. I det strålende været oppholdt vi oss mest på den åpne plassen på den store festningen der. Ved gudstjenesten i kirken var denne fullsatt av krigsveteraner med familie og venner. Av prekenen og andre innlegg (som vi dessverre ikke forstod) oppfattet vi iallfall gleden og stoltheten ved igjen å være en fri nasjon, etter nesten 50 års okkupasjon av Sovjet.

Noe uvanlig var det å se flere malerier av estiske Waffen-SS-offiserer i kirkesakristi.

En defilering av de gjenværende av en estisk divisjon ble gjennomført. De aller fleste av deltakerne hadde 10-15 år i sovjetiske fangeleirer bak seg, mest i Sibir. Det er få familier som ikke har ett eller flere medlemmer som har sittet i en

Etter defileringen var det samling på festningsplassen, med taler, musikk, drilloppvisning m.v. Og til slutt et «soldatmåltid» sammen med bort i mot tusen deltakere.

Det er umulig å forstå noe av det estiske språk, hvis en ikke har lært det. Det er helt ulikt både germanske, latinske og slaviske språk, og snakkes bare i den finsk-ugriske språkgruppe, i Finland, Estland og Ungarn. Men mange av de personer vi møtte snakket tysk eller engelsk, så det gikk bra.

Etter treffet på festningen gikk turen tilbake til hotellet i Tallin. (Tidl. tysk navn Reval).

Søndagen var forbeholdt sight-seeing i Tallin og omegn. Det ble da anledning til en tur i gamlebyen, med dens gamle, enkle hus. Og det ble en tur til og inn i byens domkirke, den meget vakre, store Alexander-Nevskijkatedralen. En russisk-ortodoks katedral, bygd på 1200-tallet. En tenker med gru på alle de kirker som ble ødelagt under bolsjevistyret i de forskjellige republikkene.

Tallin ble bygd rundt en borg/festning av Valdemar Atterdag i 1219. Byen tilhørte Danmark på 1200 og 1300-tallet. Senere kom den under Den tyske orden, var deretter svensk, så russisk og endelig hovedstad i et selvstendig Estland, men bare i årene 1918-40. Den senere historie kjenner vi.

Etter dagens «kulturreise» hadde vi et par timer i avslappende opphold på et moderne badested på en kilometer lang badestrand ved Finskebukta. Deretter hjem til middag på hotellet med etterfølgende, vanlige kameratslige samvær.

Mandag 12. juli gikk turen videre mot Narva. I Rakvere (tidl. Wesenberg) var det

lunsj. Her var det et større torv, der damene i reiseselskapet måtte ha en handletur blant bodene. Klær som alt annet her er langt billigere enn i Norge. Noen av deltakerne benyttet tiden til et besøk på denne bys festning. De yngre benyttet tiden til kjøp i antikvitetsforretninger her, såvel som i Tallin dagen før. Det skulle vise seg at de måtte handle antikviteter (les ordener, våpen, fotos, dokumenter, klær m.v.) i alle småbyene vi var innom.

Etter lunsj fortsatte vi til Regiment Norges minnestein i Vaivara. For her, i Blaubergenområdet gikk en av de hardeste kamper på Østfronten for seg. I måneder, i 1944, holdt tyske, estiske, norske, og andre europeiske lands tropper stand mot en langt overtallig sovjetisk styrke. Det er funnet ut at mellom 120 000 og 140 000 rødearmister falt i kampene i disse områder. Også 25 000 til 30 000 tyskere og andre europeere falt her. Her er tre minnesteiner ved siden av hverandre. Den norske står i midten. Til høyre den flamske som ble avduket for få år siden. Til venstre står den danske som ble avduket i fjor. Også da var norske veteraner deltakere i høytideligheten.

Ved denne anledning holdt Håkon en varm minnetale over de som falt her. Han sa bl.a.: På vegne av norske frontkjemper og venner vil jeg få ære våre falne kamerater. For over 50 år siden ble det utkjempet harde kamper i dette området i flere måneder. Norske frontkjemper i Regiment Norge kjempet her skulder ved skulder med frivillige fra Danmark, Sverige, Nederland, Flandern, Valonia, Estland, Lettland og Tyskland. Kampene fortsat-

te i 3. Kurlandslag høsten - 44 og i Pommern - helt til Berlin våre -45, med mange falne. Våre tanker går idag til våre kamerater som gav sine unge liv i kampen. Vi takker for deres heltemot - innsats og gode kameratskap. Dere ga alt, og vil aldri bli glemt!

Hvil i fred!

På vegne av de overlevende og sympatisører ble kransen nedlagt. Sigrid og Geir Ove deklamerte velvalgte dikt, og det ble lagt ned krans ved de to andre minnesteinene.

Etter minnestunden gikk vi omkring i området og ble kjent med trefningssteder som Kinderheimhöhe, Grenadierhöhe m.fl., og vi så spor og rester etter skyttergraver, kanonstillinger m.m. Turen gikk nå videre gjennom Narva by til vårt neste oppholdssted Narva-Joesuu. Her bodde vi i et kombinert hotell og sanatorium som driver med vann- og slambad, fysioterapeutisk behandling, akupunktur m.m. Men dette var ikke noe for oss i denne omgang. Hotellet hadde nok vært pent da det var nytt, men nå virket noe forfallent. I dette område av Estland bor det over 90% russere.

En del av rommene på hotellet var bra, og der hadde vi våre hyggestunder om kveldene.

Men, planen var at dagen etter, tirsdag 13. juli, drog vi videre til St. Petersburg. Mesteparten av bagasjen fikk vi lov til å la stå igjen på rommene til vi kom tilbake.

Selve bussturen til St. Petersburg tar bare tre-fire timer. Men vi hadde et par stopp under veis.

Det første og viktigste stopp var i Krasnoje Selo, en forstad til St. Petersburg. Her er en av de mange slagmarker der Den norske legi-

on ble satt inn. Her fikk vi se markene, der de med livet som innsats kjempet. Her ligger noen av dem begravet. Disse graver skal etter hvert flyttes til en kirkegård som er til fornying.

Vår hensikt og oppgave var å legge ned en krans og minnes de frivillige legionærer som falt her på Leningradfronten. Og minnesteinen står på grunnen til sognets kirke, bare 10 meter fra kirkeveggen. Det er en liten, blåmalt russisk-ortodoks kirke som like gjerne kunne stått i en norsk bygd. Vi kaller den «vår» kirke.

Minnesteinen har overlevende DNL-kamerater greid å reise. Avdukingen skjedde i fjor. Da kom legionærer med venner og familie for å delta. Den russiske menigheten har hele tiden vært positiv i arbeidet med å reise minnesteinen. Fra menigheten deltok sognepresten i fullt ortodoks ornat, sammen med et kor. Det var en gripende og tankevekkende høytidelighet. Tidligere i år hadde et annet norsk reiseselskap en minnestund her.

Også vårt reiseselskap arrangerte nå en minnestund her. Dessverre kunne ikke sognepresten komme denne gang, han som stadig tar de falne med i sine bønner.

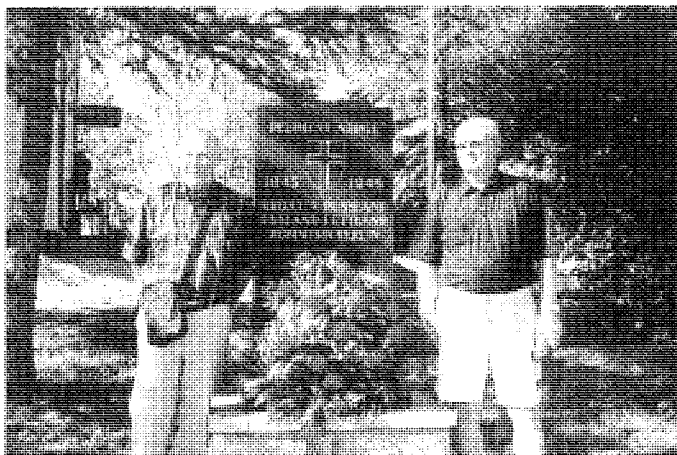
Men menigheten var representert bl.a. med sin formann i menighetsrådet. I tillegg var Juri Lebedev til stede som representant for foreringen «Die Versöhnung».

Dette er en russisk forering som for noen år siden søkte kontakt med frivillige fra den andre siden, deriblant Den norske legion. Dette førte til forståelse og vennskap mellom tidligere motstandere og resulterte i reisingen av minnesteinen ved den blå kirken. Foreringen gjør en oppofrende og god innsats.

Dagens minnetale ble

Forts. side 9 ➡

I Østerled... *Forts. fra side 8*

*Fra bekransingen av minnestøtten Vaivara.
Foran: Wolfgang og Håkon Windingstad.*

også denne gang holdt av innom parken til det skjønne, blå Katarina-slottet. Slottet ligger i Pusjkin, en forstad til St. Petersburg. Her var legionen i kamp mot sovjeterne. På slottet bodde noen av legionærene, når de ikke lå i skyttergravene. Og her, akkurat som i Vaivara i Estland, var nordmennene godt likt av innbyggerne på grunn av god oppførsel.

På grensen mot Estland fikk vi en ufrivillig, lang stopp. Som tidligere nevnt kjøpte de yngre deltakerne på turen forskjellige souvenirer. I Russland hadde Geir Ove bl.a. kjøpt et pistolhylster i tre. Det var selvfølgelig et interessant samlerobjekt, i og med at det var laget av et slikt materiale.

Men dette må ha virket svært mystisk på de russiske grensevaktene. Det ble nitude forhør av Geir Ove, telefoner til overordnede myndigheter - ja, en del oppstandelse, altså. Nå endte det godt, det ble ingen arrestasjon eller bot, men bussen fikk en ekstra god saumfaring av de bevæpnede vaktene. Etter dette var det godt å komme til hotellet å ta et bad på den langstrakte sandstranden like ved.

Torsdag 15. juli begynte med en sight-seeing i Narva by. Igjen en liten by med en stor festning. Festningen kalles «Lange Hermann» på grunn av et høyt tårn som kan sees lange veier. Den er nå museum, etter at den i århundrer har vært tilholdssted for dansker, russere, tyskere og svensker, etter som de forskjellige land har behersket Estland. Festningen ligger ved Narva-elva som danner grensen mellom Estland og Russland. Mellom «Lange Hermann» og den russiske festningen Ivangorod, på den andre siden av elva, er det bare noen få hundre meter.

Etter besøket på festningen ble det en rundtur i byen, til vi dro til Johvi noen få mil unna. Der deltok vi i avduking av en minnestein over falne soldater fra 3. Panzerkorps Steiner. Også dette ble en høytidelig minnestund som ble markert med taler, kronsnedleggelse, æressalutt og musikk. Stedets prest var tilstede og i likhet med flere talere kom han inn på det slit, oppofrelse og taperhet som var vist av dem som her har fått sin minnestøtte. Et par av de yngre fra vår gruppe la ned blomster som en hilsen og takk fra den felles kamp mot bolsjevismen.

Etter høytideligheten inviterte den derværende Steinergruppen på middag i restaurant «Den hvite hesten». Det deltok et hundretalls gjester fra Estland og Tyskland samt vår gruppe fra Norge.

Dagen etter forlot vi Narva. Vi reiste et langt stykke langs den vakre Peipussjøen. Den skal være en av de reneste innsjøer i Europa. Det er herfra Narva-elva kommer. Peipus er ca. 3600 kvadratkilometer, det vil si temmelig nøyaktig 10 ganger større enn Mjøsa. På veien til Tartu stoppet vi litt i Kuremäe. Der besøkte vi klostret Pühtitsa, et ortodoks kvinnekloster med 160 nonner og administratorer. I en del av den vakre hagen var det forbudt for menn å gå. Et ikon ble funnet ved klostret i det 1600 århundre, etter at Guds mor hadde åpenbart seg der.

Utpå dagen inntok vi hotell Rehe i Tartu. (Dorpat) Tartu er på størrelse med en middelstor norsk by. Den virker mer livlig, velstelt og «vestlig» enn de byer vi har sett til nå. Den har et stjerneobservatorium, og den har et av verdens eldste universiteter, grunnlagt av Gustav Adolf i 1632.

Lørdag 17. juli var det igjen veterantraff. Det foregikk også i år litt utenfor Tartu, i Elva. Treffet foregår på en tidligere sovjetisk øvingsplass for militære skapskyttere. I ettertid også øvingsplass for skarpskyttere som deltok i OL.

Her var nå samlet hundrevis av estere og andre europeiske veteraner som kjempet i Nordøstestland i 2. verdenskrig. Ved oppstillingen på den åpne plassen ble det lagt ned blomster ved minnesteinen for de europeiske falne. En prest holdt andakt. Det var flere taler. Lages tale ble oversatt til estisk, og lest av en estlender med Lage ved sin side. Talen inneholdt en takk for kameratskap og taperhet vist av de estiske soldater for over 50 år siden. Han gledet seg over at Estland nå var fritt og i fremgang, og overbragte hilsen fra norske venner og medkjempere fra Nerva-Blaubergen området.

Om kvelden var vi innbudt til kameratfest i den tyske gruppen. Det ble et kamerattreff som vi sent vil glemme. Det ble servert grillmat og godt drikke i den varme ettermiddag og kveld. Her var gode, korte taler, her var musikk, her var folklore. Da det mørknet ble det tent et stort bål, og det var flere små bål rundt festplassen. Else og Håkon takket for mat og hygge. Med vemod måtte vi bryte opp og begi oss til hotellet.

Søndag var siste dag i Estland. Mellom Tartu og Tallinn stoppet vi for en liten lunsj ved mølla i Adavere. Det er den største mølla jeg har sett. Den har restaurant

med alle rettigheter. Den er virkelig en severdighet, med det meste av utstyret intakt. Vel tilbake til Tallinn tok noen en tur på byen, bl.a. for å komplettere samlingene (åpne antikvitetsbutikker også på søndag) mens andre tok det med ro i flyplassens butikker og restauranter. Og så gikk det med Estonia-Air tilbake til Oslo.

Nok en tur i østerled er slutt. Nok en tur med alvor og høytid, med glede og hygge. Nok en gang sender vi en hjertelig takk til Lage for det ansvar og arbeide han påtar seg med å arrangere disse årvisse turene.

Kan det bli enda en, mon tro? ●

På vei til et nytt ...

Forts. fra side 7

keholden, men det sier jo noe da han påviser at Norge har omtrent verdensrekord i antall landssvikere, mens mange skurker slapp fri.»

Vår fremtid

Det blir mer og mer klart at det ikke lar seg gjøre å lappe sammen den gamle samfunnsordning. Den gamle måte å tenke på, den gamle økonomiske vurdering og de gamle dogmer holder ikke lenger stikk. Det som hittil har dannet grunnlaget for menneskenes tro, det rives bort av den usikkerhetens stormbølge som nu skyller over jorden. Det gamle verdensbilde holder på å ramle sammen, menneskene tvinges til å ta et nytt skritt fremover på utviklingens vei, derfor er de klageskrik som lyder fra folkemassen idag, blandet med fødselsveer. Det skal bli en ny himmel og en ny jord, en ny ånd og et nytt menneske. -

For noen år tilbake besøkte jeg ruinbyen Efesos i Tyrkia. Celsusbiblioteket med de fire statuer symboliserte Celsus idealer: Visdom, handlekraft, fornuft og dannelse. Dette gir oss grunn til ettertanke. ●

«Folk og Land»s dokument jakt:

Vidkun Quisling skulle interneres på Oslo's beste vestkant

- men ville ikke forlate sine trofaste medarbeidere

Denne rapport er gitt av øyenlæge dr.med. Bjørn Foss etter anmodning av overlæge Johan Scharffenberg som har oppgitt at rapporten skal tjene til å klarlegge begivenhetene omkring frigjøringen. Rapporten er avgitt på grunnlag av skrevne notater like etter møtet.

Den 8. mai 1945 kl. 6.30 (morgen) telefonerte advokat Lorentz Brinch, sjef for Hjemmestyrkene D 13 og spurte om jeg var villig til å reise til Gimle og forhandle med Quisling. Til dette svarte jeg ja, uten å reflektere nærmere over hvorfor jeg ble anmodet om å ta på meg denne oppgave. Jeg reiste straks ned til Møllergaten 19 for å konferere med distriktsledelsen i Hjemmestyrkene, og for å få nærmere direktiver. Brinch fortalte at han var kommet i kontakt med Gimle gjennom kaptein Sjøvik i statspolitiet, og at *mitt besøk på Gimle var ventet*. Det var også meningen at jeg skulle reise ut og forhandle med Jonas Lie og Riisnæs, men da det fra dette hold var kommet trusler om å skyte alle som nærmet seg Skallum gård, så fant han det rådeligst å vente med besøket der.

Da jeg aldri tidligere hadde prøvd meg som diplomat, ba jeg om å få klare direktiver, eller et bestemt forhandlingsgrunnlag. Dette gikk ut på at Quisling, hvis han straks overga seg til Hjemmestyrkene, skulle interneres i grosserer Fermannns villa på Holmenkollen under vakt hold av H.S. Han kunne få ta med seg personlige ting han ønsket. Fru Quisling skulle, hvis hun var villig, interneres sammen med ham. Quisling ventet meg til Gimle kl. 11. Jeg forsøkte å treffe Jens Chr. Hauge for å konferere med ham før jeg reiste til

Gimle, men da klokken ble 12.30 uten at jeg hadde kunnet oppspore ham, reiste jeg uten å ha konferert med ham.

Da jeg i bilen nærmet meg Gimle, ble bilen stoppet av en civil person som viste seg å være en av Quislings adjutanter. Han spurte høflig om hvem jeg var, og da jeg hadde sagt det, ba han meg unnskyldte at han nok dessverre var nødt til å be om mitt legitimasjonskort. Etter at dette var gransket, sa han at jeg var ventet på Gimle, og at vi kunne kjøre videre. Han sto selv på stigbrettet og vinket klar til vakt holdet foran Gimle.

Vakt holdet besto av en avdeling av Førergarden. Hvor stor denne avdeling var kan jeg ikke si, men jeg så ca. 30 mann som var bevæpnet med håndvåpen på plassen foran Gimle. Ved inngangen til Gimle ble jeg mottatt av en offiser i førergarden. Jeg ble hjulpet av med yttertøyet i garderoben, og så at den hang full av herrefrakker, så jeg gjorde meg opp den mening at Quislings regjering var samlet på Gimle. Jeg ble fulgt opp til Gildeskålen av Quislings adjutant. Jeg stanset da jeg var kommet inn døren. Ved peisen satt tre herrer. Quisling reiste seg straks og kom imot meg, og vi hilste formelt på hverandre. Quisling var blek, men rolig og behersket. Han førte meg bort til peisen hvor jeg ble forestilt for Lippestad og Fuglesang. Ingen andre var tilstede. Etter at vi hadde satt oss ned ble det en trykkende stillhet, bare avbrutt av følger av jubel som så vidt nådde oss ut til Bygdø. Da jeg syntes stillheten begynte å bli pinlig, brøt jeg tausheten, idet jeg sa at vi like godt kunne begynne å snakke med en gang, da jeg fant at denne tausheten var

pinlig for alle parter. Jeg henvendte meg direkte til Quisling og fremførte Hjemmestyrkenes tilbud om internering av ham og hans hustru i Fermannns villa. Quisling spurte om han ikke kunne interneres på Gimle eller på den hytte som han hadde under oppføring i Asker. Dette svarte jeg be-nektende på. Han spurte da om denne internering bare vedrørte ham eller om det også gjaldt hans ministre. Til dette svarte jeg at det utelukkende gjaldt ham og hans hustru. Quisling sa at han ikke ville stå i noen særstilling. Han ville ikke forlate sine venner som hadde vært hans trofaste medarbeidere i de vanskeligste år av hans liv. Quisling var tydelig beveget, og stemmen var en stund gråtkvalt, men han snakket rolig og med behersket tonefall. Han sa bl.a.: «Jeg vet jeg er dødsdømt av det norske folk, og det letteste for meg ville vært at jeg berøvet meg selv livet. Men jeg vil se historiens dom på dette. Tro meg, om ti år er jeg en ny Hellig Olav». Quisling snakket nu nesten uavbrutt i 1 1/2 time. Det fremgitt tydelig at han var skuffet over tyskerne i Norge, og at samarbeidet mellom ham og tyskerne ikke hadde vært uten store friksjoner. Han mente dog at det var til stor skade for Europa at der ikke var kommet til fred mellom Vestmaktene og Tyskland, så de sammen kunne kjempe mot Russland og kommunismen. Han profeterte at Russland og kommunismen i fremtiden ville føre krigen videre mot et krigstrett Europa og at Russland ville tilstræbe å erobre verdensherredømmet. Europa uten et sterkt Tyskland ville være et lett bytte for hordene fra øst. Han var skuffet over at det norske folk ikke hadde slut-

tet opp om ham og hans syn. Innholdet av hans tale var i grove trekk omtrent den samme som han holdt i retten, så vidt jeg har kunnet dømme av avisreferatene. Jeg avbrøt ham ikke mens han snakket, og gjorde ikke noe forsøk på å oppta noen diskusjon med ham, og han på sin side innbød heller ikke til noen diskusjon. Fuglesang og Lippestad var begge tause tilhørere.

Da Quisling hadde sluttet sin tale, spurte jeg ham om han fortsatt ville kjempe i Norge. Til dette svarte han: «Dere (H.S.) har tatt seiren på forskudd. Kapitulasjonen i Norge er ennå ikke undertegnet. Jeg har til rådighet 30 000 mann i Osloavsnittet. Dere har 4000. Men jeg vil ikke gjøre mitt Norge til en slagmark. Jeg kan vinne en kamp idag, men jeg vet at jeg i løpet av kort tid vil bli beseiret.» Han nevnte også at Jonas Lie ikke hadde fulgt hans anmodning om å møte opp til Gimle, og at Jonas Lie hadde bedt Quisling om å sende forsterkninger til Skallum gård, men dette hadde Quisling avslått. Quisling forsikret at han ville gjøre hva han kunne for at der ikke skulle bli noen væpnet motstand fra nasistenes side. Han spurte meg om hvordan forholdene var i Oslo. Jeg sa at stemningen var høy, men så vidt jeg visste feiret man seieren på en stort sett verdig måte. Jeg hadde selv sett lite til gatelivet, da jeg hadde vært opp-tatt med forskjellig administrativt arbeide. Der var ikke kommet noen melding om ondartede opptøyer av noen slag, og «gaten» hadde ikke tatt retten i sin hånd. Jeg kunne forsikre ham at ingen av hans ministre eller andre nasister ville bli dømt uten at deres sak var prøvet ved retten, og at de der ville gis full anledning til å forsvare seg og sin handlemåte. Det var tydelig at såvel Quisling som Fuglesang og Lippestad var lettet over å høre dette.

Da jeg forsto at samtalen nu på det nærmeste var ut-tømt, spurte jeg igjen Quis-

ling om han var villig til å følge meg til internering under vakt hold av H.S. Han sa igjen at han ikke ville forlate sine venner, men han ville ikke motsette seg at H.S. tok vakt hold omkring Gimle. Jeg spurte om hans førergarde i tilfelle ville avmarsjere, men dette svarte han nei til. Jeg sa at jeg nu ville trekke meg tilbake, for å avgi rapport til mine oppdragsgivere. Quisling forsikret på nytt at han ville gjøre alt som sto i hans makt for at der ikke skulle komme til motstand fra nasistenes side. Så snart han hadde fått melding om at de nye lovlige myndigheter hadde overtatt hans departementer, ville han og hans ministre melde seg for myndighetene. Jeg fortalte ham at jeg var kjent med at N.S.medlemmer i offentlig tjeneste var avskjediget, og at H.L. hadde utpekt de personer som straks skulle overta embedene, og at i løpet av dagen ville den side av saken være ordnet. Med et vanlig smil sa han at da ville det ikke vare lenge før han meldte seg for myndighetene.

Quisling selv fulgte meg ned til bilen. Han sa at han var blitt lettet over å få min forsikring om et saklig rettsoppgjør, og selv om han var klar over utfallet av dommen for sitt vedkommende, var man tilfreds med at hans handlemåte ble offentlig belyst, for han var overbevist om at historiens dom ville gå i hans favør.

Jeg erklærte meg villig til å stå til disposisjon så fremt Quisling på ny ønsket å komme i kontakt med Hjemmeledelsen, og oppga mitt private telefonnummer, og også at han kunne henvende seg til Møllergaten 19, hvor de til enhver tid ville vite hvor jeg oppholdt meg.

Jeg har senere fått vite at Quisling ut på kvelden 8.de mai forsøkte å komme i kontakt med meg. Uvisst av hvilken grunn kom denne kontakt ikke i stand. Så vidt jeg har hørt ble der etablert kontakt med direktør Erlandsen i Arbeidsgiver-

Forts. side 11 ➡

Vidkun Quisling ...

Forts. fra side 10

foreningen som mellommann.

Da jeg kom tilbake til Møllergaten 19 avla jeg muntlig rapport for advokat Brinch og advokat Arntzen.

Jeg refererte også møtet for Jens Chr. Hauge samme dag.

(Redaksjonens anm. Quislings adjutant som er nevnt i rapporten var Per Jahr. Offiseren i Førregarden var Bjørn Østring.) ●

En hjelpe ...

Forts. fra side 5

Kirkens bymisjon, postboks 9806 Ila, 0132 Oslo, - og porsjoner gis eldre minstepensjonister.

Opplysninger gitt i søknaden må dokumenteres og en offentlig person må skrive under på at opplysningene er riktige. Lege, trygdekantor, sosialkontor, menighetspleie/prestekantor og styrer ved aldersbolig, eller tilsvarende person, vil kunne gi attestasjon.

Porsjoner av legatet deles ut før jul, - men «det går jo flere tog».

Folk og Land vil med glede hjelpe interesserte med søknadskjema og eventuelle opplysninger. Skriv til oss. ●

Vi trenger stadig flere VENNEGAVER

Denne måned kan vi kvittere for 54 vennegaver som har gitt oss tilsammen kr. 14.140,-.

Fortsatt har vi noen på lager, men i det år 2000 vi trer inn i trenger vi flere.

Kommer det en gave fra deg?

I mangel av annonser og statsstøtte har vi behov for frivillig støtte uten abonnementet. Hver krone vi får er med på å opprettholde driften av FOLK og LAND.

Vår adresse er:

FOLK og LAND, Postboks 3239 Elisenberg
0208 Oslo

Takk for følgende bidrag:

Initialer	Sted	Beløp	Initialer	Sted	Beløp
J.T.H.	Oslo	340,-	A.H.	Stanghelle	300,-
S.A.	Ås	140,-	H.K.	Gvarv	340,-
O.H.	Løvenstad	250,-	R.J.	Bergen	200,-
J.T.	Hunndalen	100,-	A.N.	Grimstad	400,-
M.H.	Skollenborg	800,-	S.L.	Viksdalen	40,-
J.S.	Våglund	200,-	K.J.	Asker	100,-
R.H.	Stavanger	50,-	E.B.	Dokka	140,-
E.H.	Bergen	400,-	K.H.	Mysen	300,-
L.H.C.	Moelv	100,-	J.S.	Nore	840,-
J.S.	Nore	1000,-	M.H.	Skollenborg	600,-
O.Ø.	Sverige	560,-	R.Aa.	Oslo	300,-
O.H.	Nesbyen	300,-	J.H.	Trondheim	300,-
J.G.	Arendal	300,-	J.H.	Lørenskog	300,-
A.K.	Skien	300,-	A.N.	Evje	100,-
A.S.	Fredrikstad	140,-	J.V.	Oslo	140,-
M.A.	Ålesund	200,-	J.R.	Gjøvik	140,-
E.L.	Oslo	100,-	B.O.	Åmot	100,-
P.B.G.	Aurskog	800,-	H.N.	Hurdal	140,-
P.S.	Høvik	200,-	O.S.	Ingeberg	100,-
Ø.O.E.	Oslo	100,-	O.T.	Sandnes	50,-
R.S.	Tønsberg	300,-	O.E.	Landås	250,-
T.S.	Larvik	100,-	M.R.L.	Oslo	90,-
P.B.	Oslo	840,-	S.S.	Repå	50,-
R.E.N.	Trondheim	300,-	T.S.	Treungen	40,-
B.J.	Kristiansand	200,-	J.T.	Västerås	160,-
O.Ø.	Oslo	100,-	H.H.	Hafsfjord	200,-
S.B.	Straumssgrend	100,-	O.H.	Oslo	100,-

Deportasjonsplaner dokumenteres

Hadde ikkje australske styresmakter sagt nei, ville truleg planen om å senda norske krigsbarn til Australia blitt gjennomført.

Av Magnhild Folkvord

«Klassekampen» 17/6-99

I går overleverte Norges forskningsråd sin rapport om lagnaden til krigsbarna, til sosialminister Magnhild Meltveit Kleppa onsdag. Rapporten dokumenterer at Det norske Sosialdeparte-

ment hausten 1945 arbeide med eit framlegg om at dei såkalla krigsbarna, barn med norsk mor og tysk far, skulle sendast til Australia.

Utgangspunktet for forskingsarbeidet var ei rekke mediaoppslag i 1998 om situasjonen for krigsbarna.

Dei to forskarane Lars Børgerud og Baard Borge har handsama påstandar om manglande innkreving av barnebidrag frå tyske fedrar, krigsfangeerstatning. «Australia-saka», endring av namn og dåpsattestar, og oppvekstvilkår for krigsbarna.

Planla deportasjon

Når den såkalla «Australia-saka» kom med i forskingsarbeidet, var det på grunn av eit oppslag i Klassekampen 10. desember 1998. Forskarane dokumenterer i rapporten at Sosialdepartementet

Forts. side 12 ➔

BOKTJENESTEN

POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO

..... eks. Inger Cecilie Stridsklev: «M/S Theklas himmelferd»	kr. 100,-
..... eks. Vidkun Quisling: Russland og Vi (Innbundet)	kr. 200,-
..... eks. Vidkun Quisling: Russland og Vi (Heftet)	kr. 100,-
..... eks. Odd Melsom: På nasjonal uriaspost	kr. 50,-
..... eks. Knut Steenstrup: Dilemma	kr. 50,-
..... eks. Sundra Sand: Hva er Kristen Samling?	kr. 5,-
..... eks. Sundra Sand: Noen enrindringer fra tiden omkring Vidkun Quislings siste dager	kr. 5,-
..... eks. Anna Kientopf: Det fredsfjendtlige trauma	kr. 50,-
..... eks. Hans Gervik: Refleksjoner etter 50 år	kr. 50,-
..... eks. Ståle Fagerland: Et navn til låns	kr. 100,-
..... eks. Johs Myhren: Skyldig - uskyldig?	kr. 50,-
..... eks. John Sand: Elverumsfullmakten	kr. 50,-
..... eks. Randolph Alnæs: Frontkjempere	kr. 50,-

Legg til kr. 20,- for forsendelser ved forskuddsbetaling til:

Postgiro 0807-5.15.02.89. Bankgiro 6063.05.00926 eller ved sjekk, i kontanter eller frimerker. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr.som betales slik:

Navn:

Adresse:

Postnr.:Sted:

HJELM

Professor Dr.med. Randolph Alnæs som nettopp har utgitt «Kristiansundere på Østfronten og i Finland under den 2 Verdenskrig» ønsker kjøpt en hjelm. Kan du hjelpe? Skriv eller ring ham.

Adresse: Biskp Heuchsv. 4 - 0871 OSLO
Telefon: 22 23 66 70.

Eliten i fjellbygdene... Forts. fra side 4

satt det bra folk som kom på ringen eller tyskerne. Dette den gale sida - som Paal kom også fram etter retts-Aukrust (bror av poeten) og oppgjøret, der Heime-Eiliv Gran, som ellers er en frontens lokale ledere ba om av forfatterens helter - som frikjennelse for både bankens styreformann og lensmannen. Den siste hadde f.eks. stilt radioen sin til disposisjon for heimefrontfolk! Både lensmann og ordfører fikk sine posisjoner igjen. Og det var det. ●

FRONTKJEMPERE

Kristiansundere på Østfronten og i Finland under den 2. verdenskrig

Av Randolph Alnæs

Ovennevnte minneskrift ble utgitt av Nordmøre historielag i «Årbok for Nordmøre», 1999. Den beskriver deltakelse av 42 frivillige fra Kristiansund og 24 fra øvrige Nordmøre. Det ble for meg en reise i fortiden, et stevne-møte med glemte år og klassekamerater som den gang meldte seg frivillig til aktiv fronttjeneste i kampen mot bolsjevismen. En heltmodig innsats som vi andre på gymnasen bare ble vitne til. Flere av dem er blitt intervjuet i dette arbeidet. Jeg vil benytte anledningen til å takke alle som har deltatt i prosjektet:

Bjørn Østring som ved eget bidrag, velvillig assistanse og spennende dokumentasjon bidro til et vellykket resultat. Han har hele tiden vært en engasjert og trofast støttespiller, også i gjennomlesning av manus ettersom det tok form. Hans oppmuntring og støtte var en stor hjelp.

Jeg takker mine bysbarn, i første rekke Helge Wiig som var med på å initiere prosessen.

Han var en primus motor som ved sitt kjennskap til forholdene i Kristiansund var av uvurderlig betydning. Han har gitt en utmerket beskrivelse av situasjonen i hjembyen før krigen, motivene for sin innsats, og kampene i Øst-Karelen. Hele tiden har han vært levende interessert i utarbeidelsen av prosjektet.

Mine øvrige bysbarn som jeg har kalt Olav, Edmund, Erik, Sigurd, Johan Fred og Anco har gitt meg viktige bidrag, særlig Olav som har levert en imponerende beskrivelse av det daglige liv ved fronten med en gjenfortelling av opplevelser som om de skulle ha skjedd i går. Han deltok selv i kamphandlingene på Hasselmann og var en av de få som reddet livet. Både Edmund, Erik og Sigurd ble såret og skipet ut fra Uleå til Stettin og kom hjem via Tyskland ved krigens slutt, mens de øvrige tok veien om Nord-Finland til Norge høsten 1944. Johan Fred har ved sin personkunnskap fra hjembyen og skilddring av begivenhetene ved

fronten levert viktige bidrag.

Utenfor miljøet i Kristiansund har foruten Bjørn Østring også Øivind Lund gitt treffende kommentarer og dokumentasjon om forholdene under og etter kamphandlingene på Hasselmann og Kaprolat. Jeg vil også takke Knut Baardseth for velvillig støtte og assistanse blant annet for tilsendelse av minneord, Geir Breden for billedmateriale og Tommy Natedal for viktige kildeangivelser.

Alle har bidratt til at dette er blitt en bra dokumentasjon. Uten et slikt samarbeid ville ikke det vært mulig. Jeg kan bare anbefale andre interesserte å skrive lokalhistorie på denne måte som kan bli en spennende reise i fortiden og med glemte år. Tilbakemelding fra Kristiansund viser at dette er stoff som lenge har vært savnet. Tydeligvis er det stort behov for denne type dokumentasjon. Mange synes det var på tide at det ble tatt opp.

En anmeldelse av Randolph Alnæs minneskrift kommer i neste nummer av Folk og Land. Det kan allerede nå kjøpes gjennom vår Boktjeneste, adr. Folk og Land, Boktjenesten, postboks 3239 Elisenberg, 0208 OSLO. Pris: kr. 50,-.

EINAR GERHARDSSENS UTKAST TIL PROGRAM FOR EN SAMARBEIDSGJERING 1940-1945

1) «Kjempe for det norske folkets frihet og dets rett til å styre seg sjøl. (i erkjennelse av det parlamentariske systems svakheter)

Gjennomføre et effektivt og handlekraftig folkestyre med nasjonal samling omkring en sterk regjeringsmakt, i pakt med norsk lynne og norske frihetstradisjoner.

2) Arbeide for å bygge og reise landet og skape sosial rettferdighet ved å nytte ut alle dets muligheter, fremme nærings- og arbeidslivet gjennom et økonomisk system som setter samfunnets fellesinteresser foran alle profitt, klasse og gruppinteresser uten derfor å hemme initiativ og arbeidslust.

3) I nært samarbeid med Tyskland virke for at Norge kan hevde sin plass i det nye Europa som blir skapt (vår uth.red.) innenfor den nye fastlandsøkonomi uten derfor å gi avkall på sine oversjøiske interesser.

Siste punkt må en se nærmere på.

Meningen er nå at en del partifeller skal drøfte dette nærmere.

Også hvem en vil ha med og fremgangsmåten. Etter min mening må de store partier ta initiativet og danne grunnstammen i samarbeidet. Så kan andre slutte seg til - det kan være økonomiske organisasjoner, avholdsorganisasjoner, idrett, frilyndte. Fedrelandslaget (vår uth.red.) med flere.

(Einar Gerhardsens utkast er forvart i Arbeiderpartiets arkiv)

KAN DU HJELPE?

Vi trenger hjelp til EDB-registrering av artikler i gamle årganger av «Folk og Land» for å bygge opp et fullstendig emneregister.

Registreringsarbeidet er enkelt og kan utføres av «hvem som helst», gjerne som hjemmearbeide på egen PC.

Vær vennlig å melde fra til oss hvis du er blant våre gode, gamle abonnenter og vil hjelpe oss i dette viktige

opplysningsprosjekt. Redaksjonen i «Folk og Land» frykter for at setteren vår får magesår på grunn av utydelige og uleselige manuskripter. Vi trenger derfor en kvinne eller mann til renskrivning. Gjerne en som behersker tysk.

Arbeidet må utføres hjemme på egen skrivemaskin eller PC.

Vi hører fra deg.

Deportasjonsplaner ...

Forts. fra side 11

med stor tyngd tok opp spørsmålet om krigsbarna med ein australsk delegasjon som var i Noreg i november 1945. Den australske delegasjonen var her for å kartleggja interessen for norsk emigrasjon til Australia. Ekspedisjonssjef Frydenberg var spesielt interessert i å «drøfte spørsmålet om emigrasjon for en spesiell kategori av befolkningen, nemlig barna som under okkupasjonen var født av tyske fedre og norske

mødre. (...) Han sa også at eiga regjering, og svaret derden norske regjeringen hadde ifrå var negativt.

de søkt kontakt med andre - Det ville ha blitt ein nallands regjeringer for å finne sjonal skandale om Australden beste løsningen på lia-planen hadde blitt realikrigsbarnproblemet», skriv sert, og ein må undrast over Borge og Borgersrud. Den korleis sentrale embetsmenn australske delegasjonen kunne pønska ut noko sånt, måtte leggja saka fram for si seier Lars Borgersrud. ●

Feldpost og konvolutter til og fra Østfronten ønskes

Bilder, dokumenter og tidsskrifter ønskes for Geir Brenden.

Kontakt: Ragnar Wolden, Ulsvad 32, 2770 Jaren, tlf.: 61 32 85 55 etter kl. 16.00 eller skriv.

Lurer dere på noe, kontakt Kjell Blich Schreiner